

39. Trīs tēzes par degradāciju

Mūsdienu publiskajā telpā viens no populārākajiem jēdzieniem ir „degradācija”. Šo jēdzienu visbiežāk var sastapt socioloģiskajā un kulturoloģiskajā publicistikā, mācītāju izteikumos par tikumību, sociālo filosofu esejās, homoseksuālisma un citu perversiju nosodījumos. Bez jēdziena „degradācija” vairs nespēj dzīvot arī masu sabiedrība. Internetā ir sastopami degradācijai veltīti forumi, kuros masu sabiedrības „elektroniskā” daļa ļoti aktīvi iepazīstina planētas sociumu ar savu viedokli par degradāciju.

Jēzienu „degradācija” var attiecināt gan uz garīgo pasauli, gan uz materiālo pasauli. Piemēram, mēdz runāt par tehnikas (mašīnu, darbagaldu) degradāciju, dažādu materiālu (metāla, koka, stikla) degradāciju, dabas degradāciju, vides degradāciju. Latvijā, piemēram, varēja lasīt, ka „Kultūras ministrija ir iesniegusi valdībā grozījumus Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumos, lai turpmāk galvaspilsētas vēsturiskajā centrā neparādītos vidi degradējošas pagaidu būves”.

Taču, saprotams, jēdziens „degradācija” vispopulārākais ir sarunā par garīgo pasauli. Vērtējot mūsdienu cilvēku garīgo pasauli, visbiežāk izsakās par degradācijas trim veidiem – morālo degradāciju, intelektuālo degradāciju un profesionālo degradāciju. No profesijām galvenokārt uzsver politiķu degradāciju. Savukārt morālo degradāciju un intelektuālo degradāciju visbiežāk saskata inteliģences sociālajā slānī.

Visretāk norāda par tautas degradāciju – tikumības un saprāta lejupslīdi, kā arī lejupslīdes sekām visā tautā. No seniem laikiem ir pieņemts tautu nevainot nekādos grēkos. Tauta ir svēta. Pastāv nerakstīts likums nevainot visu tautu. Tauta kā kolektīvs veidojums negrēko. Tautā var grēkot vienīgi atsevišķas grupas un atsevišķi indivīdi – attiecīgās tautas pārstāvji. Grēko cilvēki. Tauta negrēko, tāpēc pret tautu nedrīkst izturēties negatīvi. Tauta nekad nekļūdās. Tauta vienmēr zina, ko vēlas, un savā izvēlē nekad nepieļauj kļūmi. Visa tauta nekad nav vainīga. Vainīga ir atsevišķa tautas daļa un atsevišķi tās pārstāvji.

Teiksim, latviešu tauta nav vainīga, ka mums nav godīgi un gudri politiķi. Pie tā nav vainīga latviešu tauta, bet vainīgi ir politiķi. Arī krievu tauta nav vainīga, ka pēcpadomju Latvijā nespēja izveidot cienījamu augstskolas, bet spēja izveidot nožēlojamu augstākās izglītības „koročku” tirgotavas galvaspilsētas Lomonosova ielā. Pie tā nav vainīga krievu tauta, bet vainīgi ir atsevišķi krievu deģeneratīvi izglītības „biznesmeņi”. Ebreju tauta nav vainīga, ka Krievijā piektās kolonnas dedzīgākie nacionālie nodevēji ir ebreji. Pie tā nav vainīga ebreju tauta, bet vainīgi ir atsevišķi viegli uzpērkami Krievijas ebreji. Ukrainu tauta nav vainīga, ka tik viegli pakļāvās rusofobiskajai zombēšanai, kas noveda pie asiņaina haosa un valsts sabrukuma. Ukrainu tauta nav vainīga, bet vainīgas ir tikai ukraiņu jaunās paaudzes. Amerikāņu tauta nav vainīga, ka var sākties III Pasaules karš. Amerikāņu tauta pie tā nav vainīga. Vainīgi ir amerikāņu alkātīgie magnāti, kuri vēlas pārvaldīt visas planētas dabas bagātības.

No seniem laikiem sastopamais likums nevainot visu tautu ir nerakstīts likums. Tas tiek samērā konsekventi ievērots. Nevieni sevi cenošs zinātnieks, rakstnieks, publicists, žurnālists, politiķis, biznesmenis publiskajā telpā nekad neizsakās kritiski par visu tautu. Tā tas turpinās arī šodien.

Taču šodien ir Internets un tā sniegtā iespēja publiski pastrādāt jebkuru leksisko nelietību; proti, nolaupīt jebkuru – tautu, karalieni, prezidentu, ministru, deputātu, direktoru, kolēģi, kaimiņu, sievasmāti, partiju, valdību, prokuroru, tiesnesi, slepenpolicistu, policistu, žurnālistu, profesoru, akademiķi, skolotāju utt. Tāpēc tagad Interneta publiskajā telpā nav retums, piemēram, šādas frāzes: „Diemžēl morālais pagrimums ir mūsu prievīšu sabiedrībā - skauģi, deģenerāti no „bēdu pasaules”, zuduši tauta, kurai nav nākotnes”.

Neapšaubāmi, velēšanās kaut ko kritisku pateikt par visu tautu ir pastāvējusi vienmēr. Tāda iespēja pastāvēja arī pirms Interneta anonīmo komentāru ēras. Krievu ģeniālais zinātnieks Aleksandrs Zinovjevs vienmēr lietoja atklātu valodu. Viņš nebaidījās teikt, ka „krievu tauta pašlaik atrodas degradācijas stadijā, kas ir tuva izmiršanas stadijai”. Visi saprot, ka Zinovjevs krievu tautai nevēl ļaunu. Viņš ar savu atklāto valodu centās palīdzēt tautai. Viņa pārliecībā

tautai ir jāapzinās savs reālais stāvoklis. Ja tauta nespēj apzināties savu reālo stāvokli, tad tauta nekad nespēs izklūst no degradācijas stadijas.

Lai publiskajā telpā kritiski raksturotu visu tautu, var izvēlēties attiecīgu terminoloģiju. Respektīvi, var nelietot jēdzienu „tauta”, bet tā vietā var lietot jēdzienu „sabiedrība” vai „etnoss”. Abu minēto jēdzienu asociatīvā saikne ar jēdzienu „tauta” ir ļoti stabila un praktiski nepārprotama. Katrs intuitīvi saprot, ka „sabiedrība” un „etnoss” ir tas pats, kas „tauta”.

Pie mums doto paņēmieni ļoti cienīja Valsts prezidents V. Zatlers. Medijos par to žurnālisti žēlojās: «Jau 2007. gada 18. novembrī Valsts prezidents Valdis Zatlers, pirmo reizi Latvijas dzimšanas dienā uzrunājot tautu pie Brīvības pieminekļa, teica: "Morālā vide, kurā šobrīd dzīvojam, ir slimā." Pagājušajā sestdienā, Aglonā, prezidents šo domu tikai atkārtoja: "Mūsu sabiedrībā ir iestāties morāls pagrimums."»

Bet vispār jāsaka, ka tautas un degradācijas attiecības ir paradoksālas. Cilvēces vēsture liecina, ka degradācija ir tautas pastāvēšanas obligāta stadija. Šajā ziņā vēsturiskā pieredze ir zinātniski vispārināta daudzās etnoloģiskajās, vēsturiskajās, kulturoloģiskajās teorijās. Galvenokārt tajās teorijās, kurās tautas dzīve ir skatīta atbilstoši cilvēka dzīvei; proti, tauta tāpat kā cilvēks piedzimst vismaz no divu etnosu sintēzes. Pēc tam tauta tāpat kā cilvēks aug, pilnveidojas, sasniedz noteiktu briedumu, pēc kā iestājas pakāpeniska novecošana un nāve.

Zinātne ir pārliecināta, ka tauta tāpat kā cilvēks nedzīvo mūžīgi, jo tautai tāpat kā cilvēkam nepiemīt nemirstība. Zinātnes kardinālākais arguments ir vēsturiskā prakse. Un, lūk, vērtējot tautas mūža nogali, zinātne var droši izsacīties par degradāciju, pagrimumu, obskurāciju kā kolektīvu procesu.

Tā tas, piemēram, sastopams Ļeva Gumiļeva teorijā par etnoģenēzes fāzēm. Savukārt Osvalds Špenglers uz tautas kultūru lūkojās kā uz dzīvu organismu, kuram piemīt tādas stadijas kā piedzimšana, bērnība, jaunība, briedums, novecošana un nāve.

Tāpēc PIRMĀ TĒZE par degradāciju var skanēt šādi: degradācija (pakāpeniska pasliktināšanās un panīkums) ir tautas vēsturiskās esamības konstants elements un ietilpst tautas etnoģenētiskajā virzībā kā atsevišķa stadija.

Ja par tautas degradāciju parasti izsakās kā par noteiktu pēctecīgu stadiju mūža nogalē, tad atsevišķa cilvēka garīgā degradācija (pagrimums) var izpausties visās dzīves stadijās. Pat bērnībā un jaunībā. Ziņu portālā „Delfi” nesen varēja lasīt šādu novērojumu: „Uzmanības deficīta sindroms, depresija, Asperģera sindroms un citi garīgās dabas traucējumiem pēdējā laikā tiek diagnosticēti arvien lielākam skaitam bērnu un jauniešu. Pieaug arī depresiju skaits. Iespējams, ka iemesls ir labākas diagnostikas iespējas, bet tikpat iespējams, ka apkārtējās vides stress un piesārņojums ietekmē cilvēku garīgi veselību”.

Psiholoģija jau sen pēta personības degradāciju, kuras procesā cilvēks zaudē priekšstatu par savu identisko vērtību, psihiskās un intelektuālās īpašības, apstājas vispārējā attīstībā. Psiholoģija jau ir ļoti daudz noskaidrojusi par personības regresiju (amorālo un prettiesisko uzvedību) un degradāciju kā psihiatrisko sabrukumu.

Internetā var iepazīties ar Ivara Prūša skatījumu par cilvēka degradāciju: „Cilvēka degradācija vienmēr sākas ar iekšējās uguns apdzišanu, ar idejas, kas cilvēku ir vadījusi, nodošanu, atmešanu vai noliegšanu (tas notiek sākumā domās un pēc tam bezdarbībā, vārdos un darbībā). Pamatdomu, pamatideju, misijas, jeb metafizikas līmenis ir smalks un daudziem netverams, jo no notikuma līdz acīmredzamām sekām ir pārāk gara un ilga notikumu attīstības ķēde. Šo procesu vēl var nosaukt par sevis nodošanu, kā sekas ir sevis pazaudēšana, kas bieži vien ir nāvējoši. Metafizika ir pats augstākais ideju līmenis, kas ir kas vairāk kā vienkāršas domas (idejas). Ja cilvēks nonāk pretrunā ar kādu parastu ideju (piemēram, kādu pieņemtu ideoloģisku domu), bet nenonāk pretrunā ar savu metafizisko ideju, daži simptomi var būt līdzīgi kā aprakstīts, bet tie būs īslaicīgi un ne tik spēcīgi, jo metafiziskais līmenis kalpo kā atbalsta punkts, kas sargā cilvēku un palīdz tam atgriezties līdzsvara stāvoklī, aizstājot no personības struktūras izsistās idejas ar citām. Cilvēkam ir apmēram šādas degradācijas stadijas: 1. Savas pamatbūtības nodošana – 2. Ideālu zaudēšana – 3. Stratēģisko virzienu zaudēšana – 4. Mērķu zaudēšana – 5. Enerģijas, motivācijas zudums – 6. Vērtību zudums – 7. Iekšējo normu un noteikumu zudums –

8. Personības un patiesuma zudums – 9. Nespēja pārvarēt grūtības – 10. Nespēja veikt darbību – 11. Nespēja radīt – 12. Skaudība, apātija, histērija un individualitātes iznīcināšana – 13. Nespēja uztvert, saprast, izprast – 14. Mehāniska citu domu atkārtošana – 15. Pilnīgs realitātes sajūtas zudums”.

Degradācija ir process. Šī procesa intensitāti, vērienu, dziļumu, kvantitatīvo apjomu, „panākumus” var noskaidrot vienīgi salīdzinājumā ar iepriekšējo stāvokli. Ja runa ir par atsevišķa cilvēka degradāciju, tad var salīdzināt, piemēram, Ivara Prūša minētās 15 stadijas. Gan atsevišķa cilvēka degradāciju, gan visas tautas degradāciju var salīdzināt plašākā sociālajā kontekstā – ar citiem cilvēkiem un ar citām tautām.

Mūsdienās tādi salīdzinājumi ir ļoti izplatīti. Eiropā, piemēram, bieži salīdzina rietumeiropiešus un austrumeiropiešus, nosakot kopējo un atšķirīgo morālajā un intelektuālajā sfērā. Internetā kāda latviešu žurnāliste ir atstāstījusi lidmašīnā dzirdēto salīdzinājumu: „Kā man riebjas tie austrumeiropieši!» pukojas gados jauna dāniete. «Viņi paši domā, ka līdzinās mums, taču būtībā ikviens melns amerikānis man ir daudz tuvāks un saprotamāks nekā viņi – šie postsovjetiskie salašņas!» sieviete klusi šņāca”.

Bez salīdzinājuma degradācija nav iepazīstama. Tāpēc OTRO TĒZI par degradāciju var formulēt šādi: degradācija ir vērtējama vienīgi salīdzinājumā, un degradācijas vērtēšana ir antroģenētisko un etnoģenētisko salīdzinājumu kompetencē.

Garīgā degradācija vienmēr izpaužas attieksmē pret noteiktām normām. Morālā degradācija izpaužas attieksmē pret morāli tikumiskajām normām. Intelektuālā degradācija izpaužas attieksmē pret loģikas, racionalitātes, veselā saprāta normām. Profesionālā degradācija izpaužas attieksmē pret dotās profesijas prasmēm un normām.

Mūsdienās ir izplatīta žēlošanās par veselā saprāta trūkumu. Piemēram, par veselā saprāta trūkumu reliģiskajās organizācijās Internetā var lasīt šādu spriedumu: „Reliģijas veselā saprāta trūkumu var redzēt arī citos jautājumos, tajā skaitā masīvajos nemieros, kādi arābu valstīs rosinājusies ap Amerikā ražotu filmu par pravieti Muhamedu. Reliģija zaudēja veselo saprātu tajā cilvēkā, kurš ir atbildīgs par šo gara darbu, kā arī to starpā, kuri tāpēc nogalināja ASV diplomātu un daudzviet Tuvajos Austrumos un citur demolēja visu, kas pagādījās pa rokai esam.

Amerikā reliģija veselo saprātu ir zaudējusi to pietiekami daudzo cilvēku kontekstā, kuri uzskata, ka Zeme ir 7000 gadus veca tāpēc, ka Bībelē tā esot rakstīts, evolūcijas jēdziens ir noraidāms pavisam. Un vispār reliģija zaudē veselo saprātu katru reizi, kad kāda armija dodas karot. Vai nu tā pamatā ir reliģiski jautājumi, vai arī notiekošo "svētī" kāds garīdznieks. Amerikas bruņotajos spēkos pēdējo gadu laikā izpletusies t.s. "evanģēlistu" kustība, dzirdēts par zaldātiem, kuriem nikni uzbrukts tāpēc, ka viņi atsakās piedalīties attiecīgajos rituālos.”

Degradācija sākas tad, ja neievēro attiecīgās normas. Teiksim, morālā degradācija sākas tad, ja nejūt morālo normu robežu, pie kuras ir jāapstājas savā uzvedībā, darbībā, komunikācijā. Turklāt intelektuālā degradācija sākas tad, ja apzināti devalvē jēdzienus – izziņas un domāšanas galvenos instrumentus. Tā, piemēram, par mūsdienu politiku degradāciju nākas skumt galvenokārt tāpēc, ka viņi ir ārpazīti devalvējuši tādus jēdzienus kā demokrātija, suverenitāte, patriotisms, nacionālisms, cilvēka tiesības, brīvība, vienlīdzība, neatkarība, pilsoniskā sabiedrība, sociālais taisnīgums.

Tātad garīgā degradācija ir vienota ar sliktām izmaiņām. Proti, bēdīgu konstatējumu, ka dotās normas agrāk ievēroja, bet tagad tās gandrīz neviens vairs neievēro. Vārds „degradācija” tagad ir ļoti populārs pamatā tāpēc, ka tiek konstatēta dažādu normu ignorēšana, salīdzinot ar attieksmi pret dotajām normām pagātnē.

Neapšaubāmi, ar bēdīgu konstatējumu mēs visbiežāk saskaramies ikdienā, dzirdot vecāku, vecvecāku, draugu, radu, kolēģu, priekšnieku žēlabas „Manā jaunībā tā neviens nerīkojās...”, „Kādreiz par to bargi sodīja...”, „Agrāk visi baidījās Dieva sodu...” u.tml.

Garīgā degradācija ir organiski vienota ne tikai ar noteiktām normām, bet arī ar noteiktām sankcijām par attiecīgo normu neievērošanu. Piemēram, morālo normu neievērošana ir vienota ar tādu sankciju kā sabiedriskais nosodījums. Profesionālajā vidē tas var būt profesionālās korporācijas nosodījums.

Nosodījums var izpausties visdažādākajā veidā. Padomju laikā daudzās darbavietās bija tāda sabiedriskā nopēluma institūcija kā „biedru tiesa”, kolektīvi nosodot morālo normu pārkāpējus. Ļoti bargs sabiedriskais nosodījums bija tad, ja par morālo normu pārkāpēju ievietoja informāciju presē. Tolaik no tā cilvēki ļoti baidījās, jo par negatīvo informāciju presē izjuta lielu kaunu.

Tik tikko izlasītos teikumus, iespējams, daudzi uztver ar smaidu. Objektīvs iemesls smaidīt ir jaunajām paaudzēm, kuras ir uzaugušas pēcpadomju mediju iecienītās negatīvās informācijas atmosfērā. Tagad mediji raksta tikai par sliktām norisēm. Ja iesaka uzrakstīt par kaut ko labu, teiksim, par kāda cilvēka darba panākumiem, tad mediji tūlīt no tāda priekšlikuma atkratās, jo tā, lūk, būšot „piarēšana” un par to ir speciāli jāsamaksā.

Atceros, mūsu Preses namā jau 90.gadu vidū jauniņās žurnālistes lullas veikli prata atkratīties no informācijas ievietošanas par grāmatas „Mans Rainis” iznākšanu. Atruna bija īsa – „Maksājiet!”. Tas nekas, ka tā tolaik veikalos bija vienīgā nopērkamā grāmata par Raini. Jauniņajām lullēm bija svešs darbs laikrakstā, kas stāsta vienīgi par kultūras sasniegumiem. Viņas strādāja „eiropēiskā” redakcijā. Vakardienas vidusskolnieces varēja nezināt, ka vēl nesen Preses nama ikviens laikraksts ar lielāko prieku ievietoja informāciju par jebkuru jauno grāmatu.

Diemžēl šodien ir liels vairums dziļi aprobežotu cilvēku, kuri lepojas, ka par viņiem medijos publicē „neslavas rakstus”. Šodien pat iestāsta, ka publicitātei negatīvā informācija ir vērtīgāka nekā pozitīvā informācija. Par to *Public relations* aptaurētie guru sacer supergudras teorijas.

Garīgā degradācija lielā mērā ir atkarīga no cilvēku individuālās un tautas kolektīvās atmiņas. Tāda var būt TREŠĀ TĒZE par degradāciju, jo atmiņas loma degradācijas virtuvē ir ļoti svarīga.

Cilvēku individuālā un tautas kolektīvā atmiņa glabā noteiktas morāli tikumiskās normatīvās tradīcijas. Tagadnes morāli tikumiskais klimats vienmēr ir vitāli saistīts ar pagātnes morāli tikumisko klimatu. Tagadnē atsevišķi cilvēki un visa tauta mācās no pagātnes kļūdām un, protams, arī no pozitīvās vēsturiskās pieredzes.

Cilvēku individuālā atmiņa un tautas kolektīvā atmiņa ir kultūras elementi. Katrā kultūrā mēdz būt sava specifiska attieksme pret atmiņu. Ja kultūrā ignorē atmiņu, tad kultūra nespēj balstīties uz pagātnes mantojumu un kultūra nepazīst tradīciju kontinuitāti – nepārtrauktību, pēctecību.

Rietumeiropiešiem ir iemesls šņākt par austrumeiropiešiem tāpēc, ka uz planētas Austrumeiropa ir vienīgā teritorija, kurā regulāri apzināti likvidē kultūras kontinuitāti. Pie tam aizvadītajos apmēram 100 gados austrumeiropieši to bravūrīgi izdarīja vairākas reizes. Izglītots un kulturoloģiski kompetents cilvēks zina, ka kultūras nepārtrauktības un pēctecības likvidēšana ir drausmīgākais, kas var notikt ar kultūru. Faktiski tā ir ne tikai kultūras degradācija, bet kultūras nāve.

Likvidējot kultūras kontinuitāti, tiek likvidētas nacionālās kultūras saknes. Triviāli salīdzinot, tas ir tas pats, kas nocirst kokam saknes. Tāpēc nav jābrīnās par jēdziena „degradācija” popularitāti. Ja vēl jaunajām paaudzēm iezombē, ka tas viss, ka bija līdz 1990.gada 4.maijam, simtprocentīgi nekur neder, bet Rietumeiropiešu jaunajām paaudzēm jau no XX gs. 70.gadiem iezombē neolīberālisma un postmodernisma smirdošās pārles, tad morāli tikumisko normu vēsturiskā pēctecība nav gaidāma. Vēsturiskās pēctecības vietā uzplaukt zombiju ģenerētās normas un zombiju atzītās sankcijas par normu pārkāpumiem. Tā ir normu un sankciju sistēma, kura nebalstās ne uz individuālo atmiņu, ne uz tautas kolektīvo atmiņu. Tā ir sistēma, kura vispār neatzīst atmiņas vajadzību un atzīst vienīgi tagadni – atzīst tikai to, kas notiek pašlaik. Tā ir sistēma, kuras mežonīgā veģetēšana nevar notikt bez jēdziena „degradācija”.